

Bakalářská práce

Téma dějin umění ve výuce na druhém stupni základní školy a nižších stupních víceletých gymnází

Studijní program:

B0114A300069 Základy společenských věd se
zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Základy společenských věd se zaměřením na
vzdělávání
Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Barbora Wünschová

Vedoucí práce:

PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.
Katedra filosofie

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Téma dějin umění ve výuce na druhém stupni základní školy a nižších stupních víceletých gymnází

<i>Jméno a příjmení:</i>	Barbora Wünschová
<i>Osobní číslo:</i>	P19001028
<i>Studijní program:</i>	B0114A300069 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra filosofie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Studentka se ve své práci zaměří na rozsah a způsob prezentace dějin umění ve vzdělávacích plánech na druhém stupni ZŠ a nižších stupních víceletých gymnází. Popíše a zmapuje aktuální stav výuky dějin umění na těchto školách. Poté navrhne aktivity na toto téma do hodin. Studentka se bude v průběhu práce řídit pokyny vedoucí práce a bude průběžně konzultovat dílčí části textu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

ADAMEC, Jaromír a Pavel ŠAMŠULA. Průvodce výtvarným uměním II. Praha: Vydavatelství a nakladatelství práce, 1995. ISBN 80-208-0359-9. BERANOVÁ, Věra. První kroky k umění: (úvod do studia umění). Ústí nad Labem: UJEP, 1996, 139 s. Učební texty vysokých škol. ISBN 80-7044-122-4. BLÁHA, Jaroslav a Pavel ŠAMŠULA. Průvodce výtvarným uměním III. Praha: Vydavatelství a nakladatelství práce, 1996. ISBN 80-208-0386-6. BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. Průvodce výtvarným uměním V. Praha: Vydavatelství a nakladatelství práce, 1997. ISBN 80-208-0432-3. HAZUKOVÁ, Helena a Miloslava DVOŘÁKOVÁ. Situace ve výtvarné výchově. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, 41 s. ISBN 80-7083-661-X. PROKOP, Vladimír. Kapitoly z dějin výtvarného umění: (pro výuku dějin umění na středních školách). 2. doplněné vyd. Sokolov: O.K.-Soft, 2002.

Vedoucí práce: PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 23. listopadu 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 30. června 2023

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Anotace

Hlavní náplní této bakalářské práce jsou dějiny umění a jejich zastoupení ve vzdělávání. Teoretická část práce se konkrétně zaměří na zastoupení dějin umění ve výuce na druhých stupních základních škol a na nižších stupních víceletých gymnázií. Dále se zaměří i na význam dějin umění a důvod proč by měly mít ve výuce větší zastoupení, než dosud mají. Praktická část práce se zaměří na zjištění úrovně znalostí žáků a na návrh vyučovacích hodin s cílem přiblížení látky žákům.

Klíčová slova

Umění, dějiny umění, vzdělávání, žáci, druhý stupeň, dějepis, výchova k občanství, výtvarná výchova, rámcový vzdělávací program

Annotation

The main focus of this bachelor's thesis is the history of art and its representation in education. The theoretical part of the thesis will specifically focus on the representation of art history in education at the second level of primary schools and at the lower levels of multi-year grammar schools. It will also focus on the importance of art history and why it should have a greater representation in education than it currently has. The practical part of the thesis will focus on determining the level of pupils' knowledge and on designing lessons to make the material more accessible to pupils.

Keywords

Art, art history, education, secondary school, history, art education, social education

Obsah

Úvod	4
1 Vymezení pojmů důležitých pro dějiny umění a základní vzdělávání	5
1.1 Dějiny umění	5
1.1.1 Terminologie dějin umění.....	5
1.1.2 Ikonografie a ikonologie	5
1.1.3 Umění	6
1.1.4 Kultura	7
1.1.5 Estetika	7
1.1.6 Dějiny umění – obecná charakteristika	8
1.2 Historie oboru	10
1.3 Historiografie dějin umění	11
1.4 Druhý stupeň vzdělávání	12
1.4.1 Starší školní věk.....	12
1.4.2 Základní škola.....	13
1.4.3 Základní vzdělávání	13
1.4.4 Povinná školní docházka	14
1.4.5 Gymnázium – obecně	14
1.4.6 Rámcový vzdělávací program (RVP)	15
1.4.7 Klíčové kompetence zahrnuté v RVP.....	16
1.4.8 Školní vzdělávací program (ŠVP)	16
2 Kapitola – vzdělávací programy ve vztahu k estetickému	17
2.1.1 Umění a kultura – oblast RVP.....	17
2.1.2 Cíle vzdělávací oblasti Umění a kultura	18
2.1.3 Výtvarná výchova.....	19
2.1.4 Očekávané výstupy učiva Výtvarné výchovy v druhém období základní školy	20
2.1.5 Člověk a společnost – vzdělávací oblast RVP	20
2.1.6 Cíle vzdělávací oblasti Člověk a společnost	21
2.1.7 Dějepis.....	22
2.1.8 Člověk v dějinách – obecný Dějepis a jeho očekávané výstupy	23
2.1.9 Kategorie učiva předmětu Dějepis	23
2.1.10 Propojení předmětu Dějepis s dějinami umění	23
2.1.11 Výchova k občanství.....	25

2.1.12	Očekávané výstupy předmětu Výchova k občanství.....	26
2.1.13	Kategorie učiva předmětu Výchova k občanství	26
3	Výzkum a jeho metody	27
3.1	Výzkum – o co se jedná	27
3.1.1	Kvalitativní výzkum	27
3.1.2	Kvantitativní výzkum	27
3.1.3	Výzkumné metody	28
3.2	Dotazník	28
3.2.1	Typy otázek.....	28
4	Modelová výuka pro žáky druhého stupně základní školy a nižší stupně gymnázií 30	
4.1	Plán výuky	30
4.1.1	Plán hodiny	30
4.1.2	Použité didaktické metody	31
4.1.3	Očekávané výstupy hodiny	33
4.1.4	Mezipředmětové vazby	33
4.2	Připravené aktivity pro žáky.....	33
4.3	Popis školní třídy během mé výuky	34
4.4	Realizace hodiny	35
4.5	Zhodnocení realizace výuky	36
5	Vyhodnocení dotazníku	37
5.1	Otázky uvedené v dotazníku	37
5.1.1	Uzavřená otázka	37
5.1.2	Otevřené otázky.....	38
	Závěr	40
	Seznam literatury.....	41
	Seznam příloh	42

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na dějiny umění a jejich zastoupení ve vzdělávání. Cílem práce je zjistit povědomí žáků o tématu dějin umění a podrobněji je s tématem seznámit.

Téma jsem si zvolila z důvodu, že mě umění a jeho vývoj zajímá a ze zkušenosti vím, že na mé škole nás s tímto tématem příliš neseznámili. Dějinám umění se v základním vzdělávání příliš velká pozornost nevěnuje a myslím si, že je to škoda. Jedná se o krásné téma, které má mnoho využití během výuky.

Bakalářská práce je dělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá pojmy důležitými v této práci. První kapitola se zabývá vymezením pojmů důležitých pro vývoj umění a pro základní vzdělávání. Druhá kapitola se zaměřuje na analýzu Rámcově vzdělávacího programu a třetí kapitola se věnuje teorii výzkumu.

Praktická část obsahuje dvě části, didaktickou a výzkumnou. V didaktické části se věnuji přípravě a následné realizaci modelové hodiny. Cílem hodiny je přiblížit žákům téma dějin umění. Modelová hodina byla realizována na Základní škole Bakov nad Jizerou. Výzkumná část se zaměřuje na zjištění povědomí žáků ohledně tématu. Výsledky byly získány pomocí dotazníků.

1 Vymezení pojmů důležitých pro dějiny umění a základní vzdělávání

V této kapitole se zaměřím na dvě témata, která jsou podstatná pro tuto práci. Bude se jednat o umění a druhý stupeň základního vzdělávání a žáky, kteří jej navštěvují.

V první části kapitoly nejprve vymežím dějiny umění a pojmy, jež se k nim vztahují.

1.1 Dějiny umění

Jak již bylo výše zmíněno, hlavním tématem práce jsou dějiny umění. Pro začátek by bylo dobré si ujasnit, co to vlastně je a na co se zaměřují. A také si vysvětlit pojmy, které se k tomuto oboru vztahují.

1.1.1 Terminologie dějin umění

Stejně jako každá jiná věda, i dějiny umění mají svojí vlastní terminologii. Jedná se o důležité pojmy, které pomáhají pochopit význam oboru. Některé pojmy jsou však velmi komplexní a může být složité najít jejich přesnou definici, zatímco jiné mají podstatně jednodušší vysvětlení.

1.1.2 Ikonografie a ikonologie

Tyto pojmy jsou příkladem jednodušších pojmů v této oblasti. Jedná se o disciplíny, které jsou spolu spojeny, proto je popíšu společně. Mají stejný předmět zájmu a tím je obraz. Ikonografie označuje vědní obor, který je důležitý pro pochopení významu obrazu. Hlavním předmětem zájmu je vizuální dílo, nejčastěji se jedná o obraz. Ikonografie se zaměřuje na vizuální rozpoznání obrazu, jeho popsání. Snaží se porozumět obsahu díla, a to na základě jeho vizuální stránky. Ikonografie však obraz pouze popisuje, nezachází do jeho významu. Zkoumání významu obrazu spadá pod jinou disciplínu, ikonologii.

Ikonologie je úzce propojena s ikonografií. I ona zkoumá obrazy. Na rozdíl od ikonografie však nezkoumá vizuální obsah, ale jde více do hloubky. Hlavním úkolem ikonologie je pochopit význam obrazu, tedy snažit se zjistit co obraz symbolizuje, za jakým účelem byl vytvořen.

1.1.3 Umění

Pojem umění je bezpochyby nejdůležitějším pojmem v celém oboru. Jak již bylo řečeno, je to právě umění, které je hlavním zájmem celé vědní disciplíny. Zároveň se však jedná o velice složitý pojem a najít přesnou definici je těžké. Slovo umění v českém jazyce se nejčastěji odvozuje od starého významu „uměti“. V anglicky mluvícím prostředí se pro umění používá výraz „art“.

Umění je odvětví lidské tvorby vyznačující se převahou estetické funkce¹. Je to forma lidské seberealizace. Umění je typicky lidské.

Složitost u pojmu umění nespočívá jenom v jeho definici. Je těžké i jen určit kdy se poprvé objevilo. Za první projevy uměleckého cítění bývají považovány tzv. „cik-cak“ linie. Tyto linie byly objeveny vyryté na zvířecích kostech, za jejich autory jsou považováni neandrtálci a datují se do doby před 100 000 lety. Na základě archeologických výzkumů se za nejstarší projevy umění Homo sapiens považují jeskynní malby v jeskyni Altamira (dnešní Španělsko), které jsou datovány 35 000 let do minulosti.

Ačkoliv umění nás provází prakticky celou naší existencí, pojem umění tak jak se používá dnes (k určení něčeho krásného) je poměrně nový. Kultura starověku a středověku jej nepoužívaly. Např. antické Řecko slovem umění označovalo jak uměleckou činnost, tak i práci řemeslníků. Pojem umění, jak se používá dnes, se objevil až v renesanci.

Umění lze rozdělit na tři „oblasti“. První, nejdůležitější oblast je tzv. „krásné umění“ – jedná se o umění vytvořené lidmi, kteří jsou speciálně vyškoleni pro tvorbu umění (sochařství, malířství, architektura). Krásné umění je hlavním předmětem zkoumání dějin umění. Dále „užité umění“ – jedná se o umělecké předměty, které zároveň mají užití v praktické rovině života (keramika, sklo) ... Poslední oblastí je „nízke umění“ – tedy umění, jež nebylo vytvořeno specialisty (dětské kresby, kresby duševně nemocných, terapeutická a meditativní tvorba) či lidové umění. Není přednostně předmětem zájmu dějin umění, ale je mu též věnována pozornost, i když v menší míře.

---

¹ <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=um%C4%9Bn%C3%AD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
20.4.2023

1.1.4 Kultura

Pojem kultura je dalším z velmi komplexních pojmů. Podle Slovníku spisovné češtiny je význam slova kultura následující – Jedná se o soubor výsledků veškeré tělesné a duševní činnosti utvářející lidskou společnost.² Můžeme také říci, že kultura je mimobiologická adaptace na okolní prostředí. Ve své podstatě se jedná o opak přírody – kultura je něco, co lidstvo od přírody odlišuje. Kultura je důležitá pro přežití. Je nestálá neustále se tedy proměňuje a není jednotná.

Kultura provází lidstvo již od počátku. Je však důležité říci, že není vrozená. Jedná se sice o výhradně lidskou činnost, ale nejedná se o něco, s čím se již člověk narodí. Je nutné si ji osvojit učení Prvotním prostředím pro učení se kultuře je rodina. Rodiče své děti učí kultuře již od malička, a to prostřednictvím výchovy. Dále se na učení se kultuře podílí školské instituce (mateřské a základní školy, střediska volného času, přátelé, média, pracovní kolektiv ...).

Kulturu lze rozdělit na dvě hlavní skupiny. Dělíme ji na kulturu hmotnou a kulturu nehmotnou. Hmotná kultura, jak již název napovídá, zahrnuje vše, co má hmotnou podobu. Do této kulturní skupiny tedy patří umělecké artefakty (obrazy, sochy, stavby, keramika, sklo ...) a předměty běžného života (oblečení, knihy, technika ...).

Druhá kulturní skupina, nehmotná kultura zahrnuje vše ostatní. Do této skupiny patří – různá pravidla, normy a zákony, hodnoty společnosti, náboženství, náboženské a jiné rituály, zvyky, tradice, symboly ... Tato část také zahrnuje nehmotné projevy umění jako je hudba, tanec a literatura či divadlo.

1.1.5 Estetika

Jedná se o filosofickou disciplínu. Ačkoliv pojem estetika byl poprvé použit až v 18. století, její počátky spadají do starověkého Řecka. Posláním estetiky je vysvětlit pojem krásno a jak se měnilo jeho vnímání v průběhu staletí.

S estetikou se pojí další pro umění významný pojem – estetický (nahlížející na svět z pohledu krásy, což, např. vzbuzuje nutkání upravit předměty tak aby uspokojily naši potřebu krásy).

Tento pojem je pro dějiny umění také velice důležitý, a to ze dvou důvodů. Prvním důvodem je jeho význam. Estetika znamená nauka o krásnu. Poprvé byl tento pojem

---

² <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kultura&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>, 20.4.2023

použit v 18. století, konkrétně kolem roku 1750. Slovo má řecký původ, vychází z řeckého slova „aisthetikos“ a jeho význam je vnímavost, cit pro krásu.

Druhým důvodem je to, že estetika a dějiny umění mají společnou historii. Právě estetika, společně s historií, byla v 18. století jednou ze dvou věd, z nichž se vyčlenily dějiny umění.

1.1.6 Dějiny umění – obecná charakteristika

Literární vědec W. J. T. Mitchell ze Spojených států amerických ve druhé polovině 20. století definoval dějiny umění a jejich funkci takto:

„Dějiny umění se zabývají historickým studiem umělců, uměleckých praktik, stylů, uměleckých hnutí a institucí. Ve svých nejšíře se rozvíjejících projevech se dějiny umění posléze stávají obecnou ikonologií a hermeneutikou vizuálních projevů.“³

Jedná se tedy o odbornou vědní disciplínu spadající do oblasti humanitních věd, konkrétně mezi historické a duchovní společenské vědy⁴. Zaobírají se studiem umění v celkové historii lidstva, od jeho počátků až po současnost. Stejně jako ostatní vědní obory mají i dějiny umění předmět zájmu, badatelské techniky či metody práce. Mají také svojí vlastní terminologii. Vědec věnující se dějinám umění se nazývá kunsthistorik. Úloha dějin umění je následující – analyzovat konkrétní umělecké dílo, jeho datování, stylistické zařazení, topografický původ a identita tvůrce/sběratele či objednavatele. Dále se soustředí na rozpoznání obsahu daného díla (ikonografie), významu díla (ikonologie) a také na jeho rekonstrukci do původního kontextu.⁵

Obecně lze tedy říci, že hlavním předmětem zájmu je umělecké dílo a okolnosti vedoucí k jeho vzniku.

Umělecké dílo musí splňovat několik podmínek, aby je bylo možné zařadit do předmětu zájmu dějin umění – musí mít obrazovou čili vizuální podobu. Do oblasti zkoumání dějin umění tedy nespádají umělecké projevy, jež nejsou vizuální – například tanec, hudba nebo literatura. Vizuální díla, kterými se zabývají musí splňovat následující charakteristiky.⁶

---

³ KROUPA, Jiří. *Metody dějin umění: Metodologie dějin umění 2*, str 15/16, 2010.

⁴ KROUPA, Jiří. *Školy dějin umění: Metodologie dějin umění 1*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

⁵ KROUPA, Jiří. *Metody dějin umění: Metodologie dějin umění 2*. Brno: Tisk Arch, 2010.

⁶ KROUPA, Jiří. *Metody dějin umění: Metodologie dějin umění 2*. Brno: Tisk Arch, 2010.

- a) Jsou charakteristické svojí vizuální a obrazovou formou – k tomu abychom porozuměli, je třeba mít vizuální schopnosti a naučitelné kompetence = což se dá se shrnout do otázky „jak se dívat na dílo, jež je uměním?“
- b) Jsou statická – v dnešní době je můžeme vnímat například jako místa turistického ruchu (Petra v Jordánsku) či jako součást muzejní sbírky (Mona Lisa v Louvre) či v soukromých sběratelských sbírkách.
- c) Jsou do značné míry stálá.

Umělecká díla dále můžeme rozřadit do samostatných kategorií podle postupu, jímž byla vytvořena. Veškerá díla spadající do jedné z následujících kategorií jsou předmětem zkoumání dějin umění.

- a) Architektura – stavitelství, v širším významu i urbanismus, zahradní a dekorativní architektura
- b) Sochařství – sochy, architektonická plastika, reliéfy
- c) Malířství – obrazy, fresky, knižní iluminace, mozaiky
- d) Ornament a užité umění
- e) Fotografie
- f) Kresba a grafika
- g) Nové vizuální obory – grafický design

1.2 Historie oboru

Dále bych se ráda věnovala historii samotného vědního oboru dějin umění. Je důležité se seznámit i s historickou částí dějin umění – tedy tím, jak tato vědní disciplína vznikala, co jí předcházelo.

Dějiny umění jsou poměrně mladým vědním oborem. První zmínky o nich sice pocházejí už z dob starověkého Řecka, jako samostatný vědní obor se však vyčlenily až na přelomu 18. a 19. století. Dějiny umění se přibližně v této době vyčlenily z dvou, tehdy již existujících oborů – historie a estetiky. V tomto období se také začínají objevovat první vysoké školy pro umělce. Umělci se tedy mohli začít vzdělávat přímo na školách, do té doby bylo možné učit se tomuto řemeslu pouze v řemeslných dílnách a pozorováním mistra při práci. Nicméně uznaným vědním oborem se staly až mnohem později – ve 20. století.

První zmínky o dějinách umění se objevují ve starověkém Řecku. Tehdy se však nejednalo o dějiny umění, v pravém slova smyslu. V období starověkého Řecka a Říma se pojem dějiny umění nepoužíval. Pro Řeky a Římany byly „dějiny umění“ publikace o již vzniklých dílech – ať už architektonických, sochařských či malířských. Římané i Řekové tyto publikace dávali pouze jako informaci pro své občany, ale cíleně je nezkoumali. Za prvního „kunsthistorika“ bývá občas uváděn řecký filozof Xenokrátes. Jeho myšlenky citoval římský filozof Plinius starší ve své knize *Historia Naturalis*. Podobný vývoj lze zaznamenat i ve starověké Číně, kde čínští umělci tvořili kánony nejlepších umělců. Stejně jako starověcí Řekové ani starověcí Číňané však umění cíleně nezkoumali.

Tento „způsob dějin umění“ se udržel až do období renesance. Renesance bývá považována za jednu z nejvýznamnějších period vývoje umění. V tomto období vzniká teoretický koncept „tvůrčích umění (arti del disegno)“ – k uměleckému dílu je připojen spis, který „vysvětluje“ dějiny pomocí životopisu umělce, jenž dané dílo vytvořil.

Na přelomu 18. a 19. století se poprvé setkáváme s konceptem dějin umění tak jak jej známe dnes. Poprvé se vědci zaměřují na kulturněhistorické bádání a vzniká samostatný obor. Ve 20. století jsou dějiny umění oficiálně uznány jako vědní obor.

1.3 Historiografie dějin umění

Každá věda má svůj vývoj a své dějiny, též označované jako historiografie. Dějiny umění nejsou výjimkou. I ony mají svůj vlastní vývoj a neustále se proměňují. Dějiny umění však v tomto vývoji mají spoustu zlomů a mnohdy vývoj nepokračuje kontinuálně. Je proto důležité znát zásady historiografie dějin umění a také bychom měli znát práce předešlých kunsthistoriků.

Historiografie dějin umění by měla splnit následující zásady⁷

- a) Rozdílné diskurzy uměleckohistorických metod – tedy mít různé představy o dějinách a také o tom, co je v různých dobách považováno za umění
- b) Dějinnost metod, termínů a pojmů v uměleckohistorické práci
- c) Vztah mezi znalectvím, zaměřeným na konkrétní dílo a různými představami obecné teorie dějin umění v dílech jednotlivých uměleckých historiků
- d) Měnící se akcent na interpretaci uměleckých děl v současnosti

---

⁷ KROUPA, Jiří. *Školy dějin umění: Metodologie dějin umění 1*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

1.4 Druhý stupeň vzdělávání

V druhé části kapitoly se zaměřím na druhý stupeň základního vzdělávání, jeho charakteristiku a charakteristiku žáků, kteří jej navštěvují. Také vysvětlím pojmy, které se k problematice druhého stupně vztahují.

1.4.1 Starší školní věk

Práce se také zaměřuje na žáky, kteří navštěvují druhý stupeň základních škol či nižší stupeň víceletých gymnázií. Z hlediska vývojové psychologie žáci na druhých stupních spadají do kategorie tzv. staršího školního věku.

Starší školní věk neboli „pubescence“ se vymezuje od 11 do 15 let věku. Pokud bych měla vybrat jedno slovo a použít je jako charakteristiku tohoto období, jednalo by se o slovo „změna“. Dítě v tomto období zažívá velmi výrazné změny, a to jak fyzické, tak i psychické.

Spodní hranice, od níž se starší školní věk počítá, je stanovena na 11 let věku žáka. V tomto věku se objevují první tělesné změny, změny ve vzdělávání, nastupuje více učitelů a odborných předmětů.

Za horní hranici je stanoven věk 15 let. Tato hranice má více důvodů – z biologického hlediska je to dáno možností zplodit dítě, z právního hlediska jde o počátek právní odpovědnosti za vlastní činy, ta se získává obdržením občanského průkazu.

V rámci fyzických změn je nejpatrnější změnou tělesný vývoj. Tělo dítěte se v průběhu pubescence rapidně mění – dochází k výškovému růstu a vývoji sekundárních pohlavních znaků.

Nejvýznamnější vývoj je však psychický. Dochází k rozvoji a změnám v myšlení – jedinec je již schopen abstraktního uvažování, je schopen řešit formální logické operace, začíná si uvědomovat následky svých činů. Z hlediska emočního vývoje dochází k častým změnám nálad, může nastoupit emoční labilita, touha být dospělým, období vzdoru. Časté změny nálad souvisí s hormonálními změnami během dospívání.⁸

---

⁸ ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: Vývojová psychologie. Portál, 2006.

V tomto období také dochází k hledání vlastní identity – dítě se snaží zjistit kdo vlastně je. Na jedince začínají mít velký vliv vrstevníci – při hledání vlastní identity se dítě odpoutává od rodičů a začínají mít větší váhu jeho přátelé.⁹

1.4.2 Základní škola

Jedná se o školskou instituci poskytující základní vzdělání. Základní školy v České republice navštěvují děti od 6 do 15 let. Docházka na základní školu tedy pokrývá povinnou školní docházku, která je v ČR stanovena na 10 let (jeden rok předškolního vzdělávání, devět let základního vzdělávání). Česká základní škola má 9 ročníků a dělí se na dva stupně.

Primární neboli první stupeň (ISCED 1) zahrnuje třídy 1 až 5, navštěvují jej děti od 6 do 11 let. Nižší sekundární stupeň neboli druhý stupeň zahrnuje třídy 6 až 9, navštěvují jej žáci od 11 do 15 let. Druhý stupeň nabízí možnost přestupu žáka na víceleté gymnázium. Přestup je možný buď z 5. ročníku nebo ze 7. ročníku, podle údajů z roku 2013 na víceletá gymnázia odchází 10 % žáků, kteří tam poté dokončí povinnou školní docházku.

Smyslem základní školy je poskytnout všeobecné základní vzdělání, podpořit motivaci k celoživotnímu vzdělávání, velkou roli hraje při socializaci a v osobnostním rozvoji žáka. Připravuje jej na budoucí životní dráhu. Zpravidla po jejím ukončení si žáci volí své budoucí zaměření v podobě přihlášek na střední školy.

1.4.3 Základní vzdělávání

Jedná se o typ vzdělávání, jež se realizuje v rámci základní školy. Realizuje se na obou částech, jak na prvním stupni, tak i na druhém. V České republice bylo základní vzdělání poprvé definováno roku 1995. Definoval je dokument Standart základního vzdělávání a v něm stanovené kmenové učivo.

Základní vzdělávání je dané zákonem. V současnosti jej v České republice definuje zákon číslo 561/2004. Specifikuje je dokument RVP ZV neboli Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání. Tento kurikulární dokument stanovuje závazná pojetí základního vzdělávání – cíle, klíčové kompetence, očekávané výstupy základního vzdělávání. V rámci tohoto vzdělávání je zahrnuta i povinná školní docházka.

---

⁹ <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954010/psychologie.pdf/91da3174-0856-99ce-5c24-2704a0cc7d55>

Po ukončení základního vzdělání mohou žáci nastoupit na střední odborné učiliště, gymnázium či střední školu a získat střední vzdělání (ISCED 3).

1.4.4 Povinná školní docházka

Jedná se o povinnou dobu, kterou musí dítě strávit docházením do školy. Ve většině zemí je dána zákonem. Určitý typ povinné školní docházky mají všechny státy, avšak délka může být v každém státě jiná.

V českých zemích byla povinná školní docházka poprvé zavedena za vlády Marie Terezie, roku 1774 a trvala šest let. V současné době je v České republice povinná školní docházka, ta začíná ve věku pěti let dítěte a trvá deset let. Je povinný jeden rok předškolního vzdělávání a devět let vzdělání základního. Do roku 2015 byla pouze devítiletá, ve zmíněném roce však došlo ke změně a k devítiletému povinnému základnímu vzdělávání byl přidán jeden povinný rok předškolního vzdělávání. Česká republika umožňuje absolvovat povinnou školní docházku v rámci domácího vzdělávání.

1.4.5 Gymnázium – obecně

Jedná se o typ školské instituce. Gymnázium poskytuje úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou, spadá tedy do kategorie sekundárního vzdělávání (ISCED 3). Má obecné zaměření a jeho hlavní funkcí je připravit absolventa na vysokoškolské studium.¹⁰

V České republice existují dva typy gymnázií – gymnázium čtyřleté a gymnázium víceleté.

1.4.5.1 Čtyřleté gymnázium

Tento typ gymnázia navazuje na základní školu. Uchazeč, který si přeje nastoupit, musí mít ukončené základní vzdělání. Studium na tomto typu gymnázia je zakončené maturitní zkouškou. Má Rámcový vzdělávací program uzpůsobený tomu, aby studenta připravil na budoucí vysokoškolské studium.¹¹

---

¹⁰ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013. s. 86.

¹¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013. s. 87.

1.4.5.2 Víceleté gymnázium

Tento typ gymnázia se dělí na další dva podtypy – osmileté a šestileté. Dříve existovala i pětiletá a sedmiletá gymnázia, ta však byla novou novelou zákona č. 138/1995 v České republice zrušena. Na víceletá gymnázia žáci přechází ještě před ukončením základní školy – na osmileté přechází z 5. třídy a na šestileté ze 7. třídy. Obsah učiva v prvních čtyřech ročnících koresponduje s obsahem učiva v příslušných ročnících základní školy. Tyto čtyři ročníky se také nazývají nižší stupeň víceletých gymnázií. Jejich ukončením žáci získávají základní vzdělání a ukončují povinnou školní docházku. Obsah učiva na vyšším stupni víceletého gymnázia koresponduje s obsahem učiva čtyřletého gymnázia.¹²

1.4.6 Rámcový vzdělávací program (RVP)

Tento dokument definuje státní úroveň vzdělávání v České republice. Jedná se o kurikulární dokument, který charakterizuje cíle vzdělávání. Účelem dokumentu je vymezit cílové okruhy důležité pro daný typ vzdělávání. Charakterizuje cíle, priority, klíčové kompetence v širších oblastech (například Člověk a svět, Jazyk a komunikace...) Jedná se o tzv. Vzdělávací oblasti.

Existuje několik typů RVP (RVP pro základní vzdělávání, RVP pro gymnázia, RVP pro předškolní vzdělávání...) RVP je dán zákonem č. 561/2004 Sb. a je vydáván Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Novela zákona o RVP byla v České republice schválena roku 2004.

RVP pro základní vzdělávání je rozděleno do čtyř částí – první část vymezuje RVP mezi kurikulárními dokumenty, druhá část charakterizuje základní vzdělávání. Třetí část, která se zabývá pojetím a cíli základního vzdělávání, klíčovými kompetencemi, vzdělávacími oblastmi, průřezovými tématy a rámcovým učebním plánem, je nejrozsáhlejší část RVP. Poslední, čtvrtá část se zabývá výukou žáků se specifickými potřebami. Celé znění RVP je možné nalézt na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.¹³

---

¹² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013. s. 87.

¹³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013. s. 241.

1.4.7 Klíčové kompetence zahrnuté v RVP

Jedná se o soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění člověka ve společnosti. Tyto kompetence, v některých zdrojích dovednosti se získávají učením. RVP definuje tyto druhy klíčových kompetencí.

- a) kompetence k učení
- b) kompetence k řešení problémů
- c) kompetence komunikativní
- d) kompetence sociální a personální
- e) kompetence občanské
- f) kompetence pracovní
- g) kompetence digitální

1.4.8 Školní vzdělávací program (ŠVP)

Jedná se též o kurikulární dokument. Vychází z rámcového vzdělávacího programu pro danou úroveň vzdělávání (předškolní, základní, střední, gymnazijní ...). Je sestavován pedagogickými pracovníky daného školského zařízení. Vytvoření ŠVP je povinné pro každou školskou instituci v České republice. Školní vzdělávací program je následně schválen ředitelem školy a musí být přístupný veřejnosti. ŠVP může být následně upraven, většinou podle změn RVP.

ŠVP se skládá z několika závazných částí.

- a) identifikační údaje
- b) charakteristika školy
- c) charakteristika ŠVP
- d) učební plán
- e) učební osnovy

Většinou se dělí podle jednotlivých předmětů – např. Občanská výchova, Dějepis, Matematika ...¹⁴

---

¹⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013. s. 300.

2 Kapitola – vzdělávací programy ve vztahu k estetice

Tato kapitola se zaměří na dějiny umění v konceptu školských vzdělávacích programů. Tedy na to, jak je tento obor zastoupen v RVP a ŠVP pro základní vzdělávání, v jakých oblastech či předmětech jej nalezneme a jaké jsou výstupy daných předmětů.

Na základních školách se dějiny umění jako samostatný předmět nevyučují. Žáci se o nich učí v rámci jiných předmětů, nejčastěji v předmětech Výtvarná výchova a Dějepis. Jako samostatný předmět se vyučují na středních uměleckých a uměleckoprůmyslových školách, kde bývají vedeny jako jeden z maturitních předmětů. Jako volitelný předmět mohou být vyučovány na gymnáziích.

Pro základní vzdělávání je nauka o umění a jeho historickém vývoji a souvislostech zahrnuta v RVP (rámcově vzdělávacím programu), konkrétně ve vzdělávacích oblastech Umění a kultura a Člověk a společnost. ŠVP (školní vzdělávací program) je může zahrnovat do předmětů Výtvarná výchova a Dějepis. Současný model RVP pro základní vzdělávání byl vytvořen roku 2021 a je dostupný na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

2.1.1 Umění a kultura – oblast RVP

Tato oblast vzdělávání má za úkol ukázat žákům svět z jiného než racionálního pohledu. Je vstupní branou do kreativního pohledu na svět. Odráží důležitou součást existence – umění a kulturu. Kultura je chápána jako proces duchovní činnosti, v níž dochází k socializaci jedince a jeho začlenění do společnosti. Umění je v této oblasti chápáno jako proces poznání a dorozumívání – v něm vzniklé poznatky spojují vnější a vnitřní svět a nelze je chápat jinak než umělecky.

Samotný proces vzdělávání by měl probíhat pomocí „uměleckého osvojování světa“. Dochází při něm k rozvoji specifického citění pro umění, kreativity a v neposlední řadě také vztah umělce k dílu. Pomáhá i k nalezení vazeb mezi lidmi – například schopnosti být ohleduplný ke kulturním odlišnostem druhých. Pomáhá rozvíjet non-verbální vyjadřování – pomocí gest a mimiky, zvuků a tónů, barev či linií nebo tvarů.

Umění a kultura je oblastí vzdělávání, jež se vyskytuje na obou stupních základního vzdělávání. Žáci se s ní setkávají v průběhu celé docházky. Přestože se jedná o jednu oblast, přístup k ní a její obsah na prvním stupni je odlišný od přístupu a

obsahu na stupni druhém. Žáci na prvním stupni se s problematikou teprve seznamují. Poznávají, jaké prostředky a postupy se hodí pro kterou oblast. Jaké jsou vyjadřovací prostředky pro výtvarné umění, hudební umění a dramatické umění. Učí se tvořivosti a použití umění ke svému sebevyjádření. Postupně se také začínají seznamovat s uměleckými díly. Starší děti by již měly být schopné popsat dílo, říct co si o něm myslí, tedy začínají získávat povědomí o interpretaci díla.

Na druhém stupni dochází ke změnám v přístupu. Žákům se otvírá širší pohled na tuto problematiku, na to, jak nazírat na umění a kulturu. K znalostem o umění a kultuře se přidává historický kontext, tedy vysvětlení souvislostí, jež mohly výsledné dílo ovlivnit. Začínají se také přidávat nové oblasti. Dějiny umění, jež propojují umění s historickým kontextem se tedy ve výuce plně projevují až na druhém stupni. Zatím co pro první stupeň oblast umění byla převážně výtvarná a hudební, na stupni druhém se přidávají oblasti dramatické, literární a v dnešní době i multimediální (film, fotografie, divadlo), znakové systémy. Žáci, již chápou větší souvislosti, jsou schopni lépe interpretovat umělecká díla. Dochází také k prvním mezioborovým vazbám. Například učitel může výuku dějepisu propojit s uměním a ukázat žákům obrazy, jež vznikly v době, kterou zrovna probírají a může jimi ilustrovat historické události. Zde je však důležité pamatovat na subjektivitu umění. Dílo je vždy limitované pohledem umělce jež, je vytvořil.

Co se týče samotných vzdělávacích oborů v této oblasti RVP jsou tři, z toho dva jsou hlavní a třetí je rozšiřující. Mezi ty hlavní předměty patří Hudební výchova a Výtvarná výchova. Rozšiřujícím předmětem je Dramatická výchova. Ta nebývá zahrnuta do učebních plánů, mnohé školy ji nabízí jako zájmový kroužek či volitelný předmět. Hudební výchova pokrývá tu část výuky, jež se zabývá zvukovými projevy umění. Výtvarná výchova se zabývá učivem o vizuální části umění. Dramatická výchova se nejčastěji věnuje tanci a divadlu.¹⁵

2.1.2 Cíle vzdělávací oblasti Umění a kultura

Vzdělávání v této oblasti napomáhá k naplnění klíčových kompetencí, a to tím že vede žáka k pochopení následujícího

- a) Vede jej k uvědomění si, že umění je specifický způsob poznání a může být použito jako komunikační prostředek.

¹⁵ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacii-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 80, 20.6.2023.

- b) Žák chápe, že umění a kultura jsou vzájemně propojené a že tvoří neodmyslitelnou součást lidské existence.
- c) Prostřednictvím vlastní tvorby se učí subjektivnímu myšlení, prožívání a představ. Má tvůrčí potenciál a dokáže vytvořit hierarchii v hodnotách.
- d) Uvědomuje si sám sebe jako svobodného jedince.
- e) Dokáže se kreativně vyjádřit, chápe možnost sebe projevu
- f) Díky učení o kultuře si žák uvědomuje kulturní rozdíly a dokáže se k jiným kulturám chovat ohleduplně.
- g) Žák začne být součástí procesu tvorby, pochopí jej jako způsob objevení a vyjádření k vztahům mezi jím a mnohotvárným světem.¹⁶

2.1.3 Výtvarná výchova

Výtvarná výchova pokrývá tu část výuky o umění, jež se zabývá vizuálními projevy. Konkrétně znakovými systémy, jež jsou nezbytné k lidskému poznání a dorozumívání. V základním vzdělávání pracuje s tvůrčí činností, především s jejími třemi aspekty – tvorbou, vnímáním, interpretací a využívá k tomu vizuální obrazné prostředky. Tvůrčí činnost je ve výtvarné výchově tvořena třemi základními kameny, s nimiž se pracuje po celou dobu základního vzdělávání – rozvíjením smyslové citlivosti, a ověřením komunikačních účinků. Všechny tyto aspekty učiva vedou žáka k odvaze a také jej vedou k tomu, aby se nám dokázal vyjádřit a aby dokázal své prožitky zpracovat a zapojil se do procesu komunikace a tvorby.¹⁷

2.1.3.1 Jednotlivé aspekty učiva výtvarné výchovy

Rozvíjení smyslové činnosti – tato část učiva pomáhá žákům uvědomit si realitu-

- a) Prvky vizuálně obrazné – linie, barvy, tvary, světlo, kvalita. Zde se žáci učí o vztazích mezi nimi (kontrasty), uspořádání, kombinace a proměny. Tato část rozvíjí především zrakové dovednosti a pomáhá uvědomovat si prostor (například to pomůže žákům uvědomit si rozdíl mezi dvourozměrným a trojrozměrným světem).

¹⁶ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 81, 20.6.2023.

¹⁷ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 83-84, 20.6.2023.

- b) Uspořádání objektu do celků – neboli uspořádat objekty dohromady podle vizuální stránky – pomocí tvaru, barev atd.
- c) Reflexe a vztahy zrakového vnímání k ostatním smyslům

Uplatňování subjektiv

Prostředky pro vyjádření emocí, fantazie, nálady, osobních zkušeností a pocitů

- a) Typy vizuálně obrazných vyjádření
- b) Přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením

Ověřování komunikačních účinků

- a) Osobní prostor v komunikaci
- b) Proměny komunikačního obsahu
- c) Komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření¹⁸

2.1.4 Očekávané výstupy učiva Výtvarné výchovy v druhém období základní školy

Tato poslední část RVP předmětu Výtvarná výchova shrnuje to, co by měl žák po ukončení druhého stupně v dané oblasti ovládat. Jedná se především o následující dovednosti, které korespondují s obsahem klíčových kompetencí, určených pro vzdělávací oblast Umění a kultura.

- a) Pomocí vizuální tvorby je žák schopen projevit vlastní emoce a zkušenosti.
- b) Je schopen porovnat několik interpretací vizuálního obsahu a přistupovat k nim jako k inspiračním zdrojům a použít je v komunikaci.
- c) Zrakem načerpaný vizuální obsah dokáže pomocí dalších smyslů (například hmatu) vyjádřit ve všech oblastech tvorby – plošné, prostorové i objemové.
- d) Kombinuje různé prostředky pro tvorbu během tvoření využívá svoji osobnost a svůj styl k interpretaci vizuálního obsahu. Sám si volí, na čem bude pracovat.
- e) Svobodně volí postupy a pomůcky pro svoji tvorbu.¹⁹

2.1.5 Člověk a společnost – vzdělávací oblast RVP

Jedná se o oblast RVP, která se zaměřuje na člověka ve společnosti. Cíl vzdělávání v této oblasti je připravit žáka na život v demokratické společnosti. Vede jej k poznání

¹⁸ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 86-87, 20.6.2023.

¹⁹ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 87, 20.6.2023.

všech aspektů života ve společnosti – tedy k sociálnímu aspektu, dějinnému a kulturnímu. Během studia se žák seznamuje s vývojem společnosti, jevy a úkazy běžného života občana a jak tyto skutečnosti utváří klima ve společnosti, jak už v naší, tak i v celoevropském měřítku. Zásadním úkolem vzdělávání v této vzdělávací oblasti je naučit žáka rozmanitosti kultur a naučit je respektovat. Tedy aby se žák vyhýbal rasismu, xenofobii a naučit prevenci proti těmto postojům. Dále by žákovi vzdělání v této oblasti mělo přiblížit lidská práva a jejich toleranci, základy finanční gramotnosti, úctu k životnímu a kulturnímu prostředí a v neposlední řadě i rovnost mužů a žen ve společnosti.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost spadá do vzdělávání druhého stupně. Přímo navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, která však patří do prvního stupně vzdělávání. Zahrnuje dva hlavní vzdělávací obory, prvním je Výchova k občanství, druhým je Dějepis.

Dějepis je předmět, jehož hlavním úkolem je nauka o minulosti. Seznámení žáka s historií vývoje společnosti a uchování této historie. Jelikož jsme součástí evropské společnosti, je důraz kladen především na události, jevy a činy, jež měly za cíl vznik společnosti v evropském měřítku. Důraz vzdělávání je kladen především na dějinné události 19. a 20. století. Výchova k občanství klade váhu na „přípravu“ žáka pro život ve společnosti.

Oblast má též přesahy i do dalších oblastí a úzce se prolíná i s jinými obory vzdělávání a vzdělávacími oblastmi. Nejvíce vztahů má s oborem Zeměpis, jenž spadá do oblasti Člověk a příroda. Příkladem propojení těchto dvou oblastí může být například demografie, to je část Zeměpisu zabývající se populací na daném místě, jedná se tedy o propojení Zeměpisu a Výchovy k občanství. Dále může mít přesah i do oblasti Umění a kultura. Zde lze například propojit předměty Výtvarná výchova a Dějepis.²⁰

2.1.6 Cíle vzdělávací oblasti Člověk a společnost

Vzdělávání žáka v této oblasti vede k naplnění klíčových kompetencí, a to následujícími způsoby

---

²⁰ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s 52. 20.6.2023.

- a) Rozvíjením zájmu o současnost i minulost vlastního národa, povědomí o jiných kulturních společenstvích a povědomí o sounáležitosti k evropskému společenství
- b) Úctě k vlastnímu národu i k jiným etnikům.
- c) Probouzením zájmu o veřejné dění, přehled o dění v České republice a ve světě.
- d) Odhalování kořenů společenských jevů, dějů a změn, promýšlení jejich souvislostí a vzájemné podmíněnosti v reálném i historickém čase.
- e) Hledáním souvislostí mezi minulými a současnými jevy, přemýšlením o jejich vzájemných vztazích a propojení v současné i minulé době.
- f) Vytvoření schopnosti používat jako zdroj informací verbální a neverbální texty společenského charakteru.
- g) Uplatnění aktivního přístupu k ochraně zdraví, majetku a života při běžných i rizikových situacích či událostech a porozumění otázkám obrany státu.
- h) Vytváření pozitivních vztahů k opačnému pohlaví ve školním prostředí i mimo ni, rozpoznávání stereotypního nahlížení na postavení muže a ženy v rodině, v zaměstnání i v politickém životě, k vnímání předsudků na roli žen ve společnosti.
- i) Rozpoznávání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití, zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci.
- j) Uplatňování vhodných prostředků komunikace k vyjadřování vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů, k zaujímání a obhajování vlastních postojů a k přiměřenému obhajování svých práv.²¹

2.1.7 Dějepis

Jedná se o jeden ze dvou hlavních předmětů vyučovaných v této vzdělávací oblasti. Je vyučován na druhém stupni základních škol, ve všech ročnících gymnázií a na některých odborných školách. V rámci základního vzdělávání navazuje na prvostupňový předmět Vlastivěda. Jeho hlavní náplní je předat informace o minulé

---

²¹ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 52, 20.6.2023.

době. Učební obsah Dějepisu se dělí do několika kategorií a každá z kategorií má vlastní očekávané výstupy.²²

2.1.8 Člověk v dějinách – obecný Dějepis a jeho očekávané výstupy

Hlavním obsahem této kategorie je seznámit žáky s historií. Naučit je poznat historické prameny a použít je jako zdroje k hledání informací o dějinách a naučit žáky pracovat s časovou osou.

- a) Žák zná a dokáže uvést příklady důležitých okamžiků našich dějin.
- b) Dokáže uvést příklady zdrojů informací o minulosti, zná a zvládne pojmenovat instituce, ve kterých jsou informace shromážděny.
- c) Orientuje se na časové ose či historické mapě, dokáže chronologicky seřadit hlavní historické epochy.²³

2.1.9 Kategorie učiva předmětu Dějepis

Učební kategorie Dějepis se nadále rozděluje do několika kategorií. Tyto kategorie mají chronologickou posloupnost, zahrnují celý časový úsek vývoje lidských dějin.

Rozdělení učiva je následující...

- a) Počátky lidské společnosti
- b) Nejstarší civilizace a počátky evropské kultury
- c) Křesťanství a středověká Evropa
- d) Objevy a dobývání = počátek nové doby
- e) Modernizace společnosti
- f) Moderní doba
- g) Rozdělený a integrující se svět²⁴

2.1.10 Propojení předmětu Dějepis s dějinami umění

Umění je lidská činnost, která lidstvo provází celou jeho existencí. Lze jej tedy poměrně snadno propojit s učivem předmětu Dějepis a zahrnout jej do výuky. Pomocí umění může učitel ilustrovat obraz doby, kterou se svými žáky probírá. Na

²² <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 53-57, 20.6.2023.

²³ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 52-57, 20.6.2023.

²⁴ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, s. 52-57, 20.6.2023.

následujících příkladech budu ilustrovat způsob, jak využít umění během výuky ve vybraných oblastech.

Jednou z kategorií Dějepisu je kategorie Počátky lidské společnosti. Zde se výuka zaměřuje na prvopočátky vývoje lidstva. Začíná se dobou, kdy lidé byli lovci a sběrači a končí dobou Keltů²⁵. V této kategorii je několik možností, jak ji propojit s dějinami umění. Při výuce o kultuře lovců a sběračů jsou velmi často zmiňované rituály, které měly lovcům zajistit úspěch během lovu. Malování zvířat mělo pravěkým lovcům zaručit úspěch při lovu a zajistit jim bezpečí před predátory.²⁶ Jeskynní malby jsou příkladem, pomocí kterého lze docílit propojení umění s výukou faktů. Je možné promítnout příklady jeskynních maleb, např. z jeskyně Altamira pomocí dataprojektoru a vést se žáky diskuzi o významu maleb či technice jejich provedení a o tom co symbolizují jednotlivá zvířata. Na konci hodiny žáci budou znát význam maleb a díky promítnutým obrázkům budou mít také vizuální představu o malbách. Jeskynní malby pro ně tedy nebudou jen teoretickým pojmem.

Další příklad propojení umění a Dějepisu nalezneme v učební kategorii Nejstarší civilizace a počátky evropské kultury. Tato kategorie pokrývá učební oblast od starověké Mezopotámie po rozpad Římské říše. V tomto období zaznamenáváme rychlý vývoj umění, kultury a společnosti. Velkou změnou, kterou je nutno zmínit, je vývoj písma a počátky zaznamenávání vlastní historie. Vývoj písma probíhal na předním východě. Vzniklo několik typů písma, klínové písmo v Mezopotámii, hieroglyfy v Egyptě či chetitské písmo. Z dob Mezopotámie pochází nejstarší dochované literární dílo Epos o Gilgamešovi a nejstarší dochovaný zákoník Chamurapiho zákoník. Písmo dává nový pohled na společnost tehdejší doby²⁷. Písmo umožnilo zaznamenávat historii, dochovaly se například hliněné tabulky se záznamy od výběrcích daní, z vojenských oblastí či náboženské texty. V Egyptě se rozvíjí výstavba pyramid, chrámů a hieroglyfů. I v této kategorii může umění pomoci osvětlit žákům společnost tehdejší doby. Během výuky o starověkém Egyptě je možné žákům promítnout obrázky pyramid, chrámů či příklady hieroglyfů. Při výuce o starověkém Řecku a Římu má učitel možnost žákům vyobrazení bust slavných osobností Řecka a Říma (například Julia Caesara, Sokrata, Pythagora...). Busty

---

²⁵ CHATELET, Albert a Bernard GROSLIER. Světové dějiny umění: Malířství, Sochařství, Architektura, Užité umění. 2004. s. 2.

²⁶ CHATELET, Albert a Bernard GROSLIER. Světové dějiny umění: Malířství, Sochařství, Architektura, Užité umění. 2004. s. 3.

²⁷ CHATELET, Albert a Bernard GROSLIER. Světové dějiny umění: Malířství, Sochařství, Architektura, Užité umění. 2004. s. 15.

zachycují jejich pravděpodobnou podobu a mohou žákům přiblížit, jak vypadaly osobnosti, o nichž se učí.

Další příklad využití dějin umění během výuky nalezneme v oblasti vzdělávání Křesťanství a středověká Evropa. Je zde několik způsobů jak umění a jeho vývoj použít, například při výkladu o křesťanství. V průběhu středověku mělo křesťanství velký význam pro tehdejší společnost a vznikala spousta kostelů, katedrál a poutních míst či klášterů, z nichž se značná část dochovala až do dnešní doby. Pro zpestření výuky je možno připravit exkurzi do některé křesťanské stavby (katedrála sv. Víta, kláštery v jižních Čechách...) a umožnit žákům naživo poznat charakter křesťanských míst. Je možné také žákům ukázat fotografie vitrážových oken gotických staveb či fresek v románských rotundách, které zobrazují ukázky z bible. Většina lidí té doby byla ngramotná, obrazy na oknech jim tak ukazovaly, o čem kněz káže.

Na území České republiky se též dochovalo množství středověkých hradů, které lze využít při výuce o středověké společnosti. Například pomocí debaty o významu hradů či opětovným zorganizováním exkurze. Dále je můžeme využít při výuce o Přemyslovcích, zde je možné navštívit či jen ukázat fotografie interiéru rotundy sv. Kateřiny ve Znojmě. Ta je vyzdobena freskami, které kromě výjevů z bible, ukazují také výjevy ze života Přemyslovců, zobrazují například krále Vratislava.

2.1.11 Výchova k občanství

Jedná se o druhý hlavní předmět ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Hlavní náplní předmětu je připravit žáky na život ve společnosti. Žáci získají povědomí o své budoucí společenské roli, občana státu České republiky.

Předmět dále žáky seznamuje se základy státní ekonomiky, činností politických orgánů, například Parlamentem České republiky. Učí je o sociálních vazbách mimo jejich vlastní rodinu. Žáci získají základy mravního chování a respektu vůči druhým, naučí se respektovat společenská pravidla. Dále budou vedeni k tomu být aktivním občanem, utvářet svá vlastní rozhodnutí a přijmout následky svých rozhodnutí.²⁸

---

²⁸ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>. str 58, 20.6.2023.

2.1.12 Očekávané výstupy předmětu Výchova k občanství

- a) Žák zvládne objasnit význam a způsoby použití důležitých státních symbolů.
- b) Zná rozdíl mezi vlastenectvím a nacionalismem.
- c) Žák dokáže kriticky přistupovat k mediálním informacím, propagandě a chování lidí ve společnosti.
- d) Žák umí vhodně chovat a komunikovat v určitých situacích.
- e) Žák si je vědom společenských rozdílů, k menšinám přistupuje s tolerancí.
- f) Umí poznat projevy rasismu, xenofobie a extrémismu a aktivně se vůči nim vymezuje²⁹

2.1.13 Kategorie učiva předmětu Výchova k občanství

Předmět se dále rozděluje na několik samostatných kategorií.

- a) Člověk jako jedinec
- b) Člověk, stát a hospodářství
- c) Člověk, stát a právo
- d) Mezinárodní vztahy, globální svět. ³⁰

---

²⁹ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, str 58-62, 20.6.2023.

³⁰ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, str 58-62, 20.6.2023.

3 Výzkum a jeho metody

Vzhledem k tomu, že součástí praktické části je i výzkum – zjištění povědomí žáků ohledně tématu dějin umění, rozhodla jsem se zařadit do teoretické části i fakta ohledně výzkumu.

3.1 Výzkum – o co se jedná

Jako výzkum je označována systematická tvůrčí činnost, která má za cíl rozšířit poznání. Výzkum provádíme pomocí metod, jež umožňují potvrzení, vyvrácení či doplnění získaných poznatků. Nejčastějšími typy výzkumu jsou kvalitativní výzkum a kvantitativní výzkum.

3.1.1 Kvalitativní výzkum

Jeden ze základních typů výzkumu. Výzkum obsahuje mnoho metod zkoumání. Je orientován především na popis, objevení a zjištění jevu. Má popisný a vysvětlující charakter³¹. Je mnohem komplexnější než kvantitativní výzkum, zkoumá fakta do hloubky. Lze jej shrnout do otázky „Proč?“. Je poměrně časově náročný, probíhá po delší dobu. Analýza získaných dat trvá delší dobu. Pro vyvození závěru z výzkumu se používá indukce. Obvyklým výstupem je nová teorie. Z tohoto důvodu se tento typ výzkumu používá především ve vědní sféře, například v lékařství, chemii či fyzice³².

3.1.2 Kvantitativní výzkum

Předmět zkoumání kvantitativního výzkumu lze shrnout pod otázku „Kolik?“. Je založen na získávání statistických dat, tzv. „tvrdých dat“. Během výzkumu je hojně využíváno statistických metod pro popis dvou či více jevů a zjištění vzájemných vztahů mezi těmito jevy. Získané závěry je poté třeba zobecnit. Výhodou tohoto typu výzkumu je, že je poměrně časově nenáročný. Zvládne jej i jeden výzkumník. Je vhodný pro rychlé získání většího množství poznatků. Analýza získaných dat je rychlá. Nevýhodou může být to, že nezkoumá fakta do hloubky, zaměřuje se pouze na přehled. Průběh výzkumu dělíme na 5 fází – fázi koncepční, fázi návrhů a plánování, fázi empirickou, fázi analytickou, fázi diseminační³³. Výstupem tohoto

---

³¹ https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/06-kvalitativni.html, 9.6.2023.

³² https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-quantitativni.html, 9.6.2023.

³³ https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-quantitativni.html, 9.6.2023.

výzkumu je přehled o faktech. Pro vyvození závěru výzkumu se používá dedukce. Tento typ výzkumu může být využit v pedagogice.

3.1.3 Výzkumné metody

Jedná se o metody jejichž pomocí lze získat nové poznatky. Z níže uvedených metod se v práci vyskytuje metoda dotazování. Dělí se na čtyři základní typy

- Dotazování – jedná se o metodu založenou na pokládání otázek předem daným způsobem vybraným osobám. Tyto osoby se označují jako respondenti. Komunikace může být přímá či nepřímá. Nejčastěji se využívá dotazníkové šetření (online, písemné, telefonické), anketa, rozhovor.
- Experiment – využívá se u výzkumů, které řeší problémy vztahu příčiny a následku mezi dvěma či více proměnnými. Experimenty dělíme podle prostředí, ve kterém probíhají, můžeme mít buď laboratorní experimenty nebo terénní experimenty.
- Analýza dokumentů – používá se jako předmět výzkumu hmatatelných výsledků činností člověka. Předmětem analýzy mohou být jak dokumenty osobní, tak i úřední, veřejné, archivní, virtuální nebo předmětná data.
- Pozorování – nepřímá metoda výzkumu. Je založena na smyslové skutečnosti, pozorovaný se výzkumu aktivně neúčastní.³⁴

3.2 Dotazník

Jedná se o předem připravený dokument či online soubor. Obsahuje předem připravené položky, nejčastěji otázky, které musí mít logickou posloupnost. Dotazující (osoba, která předává dotazník či jej vytvořila) jej respondentovi (osoba, které je dotazník určen). Lze jím zkoumat znalosti a názory dotazované osoby ke zkoumanému problému. Zaměřuje se vždy na jedno téma. Řadí se mezi metody kvantitativního výzkumu.

3.2.1 Typy otázek

Dotazník může obsahovat dva typy otázek – otázky otevřené a otázky uzavřené. Lze mít dotazník pouze s jedním typem otázek. Uzavřené a otevřené otázky můžeme i nakombinovat.

---

³⁴ https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/06-kvalitativni.html 9.6.2023.

3.2.1.1 Uzavřené otázky

Typ otázek s předem připravenými možnostmi odpovědí, nejčastěji ABCD. Respondent následně vybírá jednu z možností. Odpovědi jsou jednoznačné a snadno srozumitelné.

3.2.1.1.1 Výhody uzavřených otázek

Uzavřené otázky mají několik výhod. Většinou jsou snadné na přípravu, je možno je rychle vyplnit. Nabídka odpovědí zvyšuje pravděpodobnost vyplnění dotazníku. Dotazník s uzavřenými otázkami je také jednodušší na zpracování a vyhodnocení.

3.2.1.1.2 Nevýhody uzavřených otázek

U uzavřených otázek existuje i několik nevýhod. Tento typ otázek není vhodný pro rozsáhlé otázky, u kterých je potřeba větší množství odpovědí. Tím, že odpovědi jsou předem dané, nemá respondent možnost vlastní odpovědi³⁵.

3.2.1.2 Otevřené otázky

Tento typ otázek není omezen žádnými předem stanovenými možnostmi odpovědí. Respondent má naprostou volnost při odpovídání, sám se rozhodne, jak chce odpovědět. Při online dotazníku lze nastavit určitý limit, třeba počet znaků u odpovědi.

Otevřené otázky pokládáme u otázek, které jdou vyjádřit pouze slovním popisem.

3.2.1.2.1 Výhody otevřených otázek

Je z nich možno získat upřímný pohled respondenta na problém. Jsou snadnější na přípravu než uzavřené otázky. Dotazující je schopen získat originální myšlenky respondenta. Jsou vhodné pro otázky, u nichž nelze přesně určit odpovědi.

3.2.1.2.2 Nevýhody otevřených otázek

Dotazující musí přesně a jasně interpretovat odpověď, nemůže odpověď změnit. Je nemožné z nich získat statistiku, jsou náročnější na vyhodnocení³⁶.

---

³⁵ <https://www.surveymonkey.com/cs/blog/typy-otazek/uzavrene-otazky>, 9.6.2023.

³⁶ <https://www.surveymonkey.com/cs/blog/typy-otazek/otevrene-otazky>, 9.6.2023.

Praktická část

Praktická část práce je rozdělena na dvě části – výzkumnou a didaktickou. Výzkumná část je zaměřena na získání přehledu o znalostech žáků ohledně dějin umění. Informace byly získány pomocí dotazníku, jenž byl rozdán žákům a ti následně dotazník vyplnili. Didaktická část je zaměřena na prohloubení znalostí žáků, a to pomocí předem připravené vyučovací hodiny.

4 Modelová výuka pro žáky druhého stupně základní školy a nižší stupně gymnázií

V této kapitole budu probírat didaktickou část práce. Cílem bylo vymyslet a následně zrealizovat modelovou hodinu a s její pomocí přiblížit žákům Dějiny umění.

4.1 Plán výuky

V rámci realizace práce jsem si pro žáky připravila modelovou hodinu a následně ji odučila. Během příprav hodiny jsem se snažila zapojit několik metod výuky tak, aby byla hodina pro žáky zajímavá a byla pro ně zpestřením. Rozhodla jsem se využít následující metody – výklad, diskuzi, výukové hry, využití internetových zdrojů. Během plánování hodiny jsem pracovala s časovým limitem 45 minut, aktivity jsem měla rozdělené přibližně na 10 minut.

4.1.1 Plán hodiny

Začátek hodiny

Úvodní seznámení proběhne v režii vyučujícího, u něž budu svoji výuku realizovat. Představí mě dětem a vysvětlí jim, co od nich bude požadováno.

Časová dotace cca 3 minuty

Průběh hodiny

Na začátku hodiny proběhne rychlý brainstorming se žáky na téma dějin umění. Cílem je zjistit, co žáci o tématu již ví, případně co si pod tímto pojmem představují.

Časová dotace cca 10-12 minut

Hodina bude pokračovat stručným výkladem o umění a jeho vývoji. Pro výklad je připravena prezentace se základními pojmy a obrázky. V průběhu výkladu budou žákům pokládány otázky vztahující se k pojmům. Na prezentaci volně naváže první výuková hra. Na promítací tabuli budou dětem promítány obrázky nejznámějších uměleckých děl z různých období. Žáci se budou snažit uhádnout, do jakého období dílo patří. Následně jim bude odhalena správná odpověď.

Časová dotace cca 10 minut

Na tuto prezentaci naváže poslední výuková hra. Ta spočívá ve vytvoření časové osy vývoje umění pomocí obrázků. Žáci budou rozděleni do 4-5 skupin po 4-5 členech (počet a velikost skupin se může změnit na základě počtu žáků ve třídě.) Každá skupina obdrží předem vyrobené kartičky s obrázky a jejich úkolem bude kartičky chronologicky seřadit tak, aby jim vznikla časová osa vývoje umění od počátků po současnost. Na obrázcích budou popisky. V průběhu činnosti budu obcházet třídu a kontrolovat žáky, případně jim poskytnu menší radu. Po skončení práce jedna ze skupin přečte správné odpovědi třídě.

Časová dotace cca 10 minut.

V poslední části hodiny bude žákům rozdán pracovní list s úkoly, jež navazují na látku, kterou v hodině procvičovali. Následovat bude zhodnocení hodiny

Časová dotace cca 10 minut

4.1.2 Použité didaktické metody

Výklad

Je to jedna ze základních metod výuky. Hlavním úkolem výkladu je předání informací. Ve své podstatě je výklad slohovým útvarem a řadí se do odborného stylu. V pedagogické praxi má dvojí využití. Prvním, nejčastějším využitím výkladu, je předání informací žákům. Učitel, nejčastěji pomocí monologu, vysvětluje svým žákům učivo. Vykládaný text musí být přizpůsoben věku žáků a být pro ně srozumitelný. Pro lepší uchopení látky si učitel často připraví prezentaci s hlavními body a této osnovy se po dobu výkladu drží a doplňuje informace. Výklad je zde použit ústní formou. Druhým využitím výkladu ve výuce je slohová práce. Ten používají více žáci, kteří tímto způsobem procvičují svoji dovednost vyjadřování se k určenému tématu. Toto využití probíhá písemnou formou, nejčastěji psaním slohové práce.

Diskuze

Jedná se o didaktickou metodu, která má formu dialogu. Dochází při ní k sdělování a výměně názorů mezi skupinou žáků. Jejím hlavním cílem není přesvědčit posluchače o správnosti svého názoru, ale poučit se z názorů ostatních. Diskuze se řadí mezi náročné metody výuky – je třeba ji umět dobře připravit a zvolit vhodné téma. Je vhodné s ní začínat postupně, například diskuzí mezi menšími skupinami a postupně se propracovat k diskuzi mezi celou třídou. Cílem metody je předat žákům nové informace, naučit je stručně a jasně vyjádřit svůj názor/myšlenku atd., reagovat na argumenty spolužáků, naslouchat druhým a respektovat jejich názory. Role vyučujícího v diskuzi je důležitá. Učitel ve své podstatě diskuzi řídí. Jeho úkolem je shrnout a porovnat názory žáků, zajistit dostatečné zapojení žáků, ujistit se, že se diskuze neodklání od tématu. Vyučující by neměl žáky hodnotit, ale pomoci jim vytvořit závěrečné shrnutí diskuze. Měl by respektovat názory žáků, nesnižovat je, ale pokud se v diskuzi vyskytne „nevhodný názor“, například rasistický, měl by dotyčného upozornit, že takový názor není vhodný a neměl by se prezentovat ve školním prostředí. Na konci každé diskuze by mělo proběhnout shrnutí³⁷.

Didaktická hra

Její výhodou je, že si žáci ani nemusí uvědomit, že probíhá výuka. Má přinést znalosti žákům trochu jiným způsobem. Lze ji vykonávat i mimo školní třídu – například na hřišti, v tělocvičně či na škole v přírodě. Tato metoda má pravidla stanovená vyučujícím. Aby správně fungovala je potřeba je dodržovat. Je třeba vysvětlit podstatu hry, průběžně kontrolovat její průběh a závěrem udělat vyhodnocení. Hra je určena jak pro jednotlivé žáky, tak i pro skupiny žáků. Mění se při ní i role vyučujícího – od pozorovatele po řídícího hry. Tato metoda v žácích podněcuje tvořivost, kreativní a kritické myšlení, učí je spolupráci a využití nejrozličnějších prostředků a znalostí. Lze ji využít například k procvičení probrané látky³⁸. Řadí se mezi náročnější didaktické metody, je třeba ji mít precizně připravenou a znát jasný cíl, který má hra sledovat.

---

³⁷ https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/D/Diskusni_metoda, 4.3.2023

³⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 2013, s 52.

4.1.3 Očekávané výstupy hodiny

Výstupem hodiny by mělo být seznámit žáky s tématem dějin umění a prohloubit jejich zájem ohledně tématu.

- Žáci získají základní přehled o časové ose vývoje umění.
- Žáci získají základní přehled o typech uměleckých děl.
- Žáci budou umět určit a zařadit významná umělecká díla.
- Žáci budou spolupracovat na společných úkolech.
- Žáci se seznámí s několika didaktickými metodami výuky.

4.1.4 Mezipředmětové vazby

Jedná se o vazby mezi jednotlivými vyučovacími předměty, které přesahují předmětový rámec. Slouží k pochopení souvislostí mezi jednotlivými tématy. V ŠVP jsou označovány jako mezipředmětová témata, mezi ně patří například Rodinná výchova. V RVP jsou vyčleňována samostatně jako průřezová témata a klade se důraz na jejich vazby s obsahem jednotlivých vzdělávacích oblastí.³⁹

Hodina, kterou jsem připravila, zahrnuje dvě vzdělávací oblasti RVP – oblast Člověk a společnost propojuje s oblastí Umění a kultura. Má přesah do následujících předmětů – Výchova k občanství, Dějepis a Výtvarná výchova.

4.2 Připravené aktivity pro žáky

Pro žáky jsem měla připraveno několik aktivit, které jim přiblížily dané téma. Jednalo se pracovní list, prezentaci a dvě výukové hry.

Prezentaci jsem vytvořila v PowerPointu, nese název Dějiny umění a obsahuje šestnáct snímků. První čtyři jsou zaměřeny na teorii, konkrétně na umění, kulturu, a časovou osu umění a dějiny umění. Zbýlých dvanáct snímků obsahuje obrázky uměleckých artefaktů z jednotlivých epoch. Slouží jako podklad k didaktické hře „Uhodni epochu“. Každý obrázek je nějaký artefakt z jednotlivých epoch vývoje umění. Úkolem žáka je uhádnout, který artefakt patří do jaké doby.

Další aktivitou je didaktická hra „Vytvoření časové osy“. Hlavní pomůckou jsou zde obrázkové kartičky. Kartiček je celkem dvanáct typů a jsou vytvořeny tak, aby se z nich dala poskládat časová osa. Na každé z nich je vytištěn jeden umělecký

---

³⁹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 2013, 155 s

artefakt, který nejlépe vystihuje umění jednotlivé epochy. U každého obrázku byl popisek. Celkem bylo vytvořeno šedesát kartiček, což znamená pět sad. Čtyři sady, které budou rozděleny mezi skupiny žáků a jedna sada bude sloužit jako rezervní pro případ, že by se nějaký obrázek ztratil. Rezervní sada nakonec využita nebyla.

Poslední připravenou aktivitou byl pracovní list. Pracovní list obsahoval čtyři cvičení a posloužil k zopakování probrané látky. První cvičení bylo zaměřeno na seřazování – úkolem žáků bylo chronologicky seřadit uvedené umělecké slohy. Slohy byly následující – renesance, antické Řecko, baroko, gotika, pravěké umění, románské umění

Druhé cvičení se zaměřovalo na přiřazování a spojování. Bylo zde uvedeno pět uměleckých děl a pět uměleckých epoch a úkolem žáků bylo přiřadit správně dílo k období, v jakém vzniklo. Díla byla následující – Mona Lisa, Věstonická Venuše, katedrála Notre Dame, rotunda sv. Jiří na Řípě, Velká pyramida v Gíze. Tato díla měli žáci správně přiřadit k následujícím obdobím – renesance, pravěké umění, gotické umění, románské umění, egyptské umění.

Náplní třetího cvičení bylo využití internetu pro potřeby vyhledání správné odpovědi. Cvičení obsahovalo několik příkladů umění se skrytým významem a úkolem dětí bylo vyhledat, za jakým účelem pravděpodobně vznikly. Pojmy a význam, který měli žáci najít je následující – egyptské pyramidy = hrobky faraonů, pravěké jeskynní malby = rituální význam, pravěké sošky Venuší = kult matky, vitrážová okna v gotických kostelích = pomoc negramotným rozumět výkladu kněze během mše.

Poslední, čtvrté cvičení bylo založené na porovnávání. Byly zde obrázky románské rotundy a gotické katedrály a úkolem žáků bylo obrázky porovnat a napsat, čím se od sebe jednotlivé stavby liší.

4.3 Popis školní třídy během mé výuky

Hodinu jsem realizovala v třídě 7.B. Třidu navštěvuje 19 žáků. V době mé výuky byl jeden žák nepřítomen. Co se počtu žáků týče, třída patří mezi menší třídy školy, průměrný počet žáků ve třídě v této škole je okolo 25.

Chlapci a dívky byli zastoupeni rovnoměrně, polovinu žáků tvořili chlapci a druhou polovinu dívky. Během aktivity s kartičkami se žáci rozdělili do čtyř skupin, jednu

skupinku tvořily pouze dívky, druhou pouze chlapci a třetí a čtvrtá skupinka byla namíchaná.

4.4 Realizace hodiny

Výuka byla realizovaná na základní škole Bakov nad Jizerou pod dohledem vyučujícího MgA. Libora Doležala. Zúčastnili se jí žáci 7.B. Vyučujícímu jsem materiály k výuce poskytla dopředu a konzultovala jsem je s ním. Došlo však k nečekané změně plánu. Můj původní plán byl, že odučím pouze jednu vyučovací hodinu. Na místě jsem však zjistila, že mají mít dvouhodinovku. Nakonec jsem za to byla ráda, měli jsme více času na připravené aktivity.

Hodina v 7.B začala tím, že pan Doležal vysvětlil žákům, proč jsem dorazila do školy a sdělil jim, že s nimi budu realizovat moji výuku. Tedy v této hodině neproběhne jejich klasická výuka. Následně jsem se žákům představila a zahájila jsem hodinu. Sdělila jsem žákům, že tématem naší společné hodiny bude umění a jeho vývoj.

Na začátku hodiny jsem se žáky vedla krátkou diskuzi o umění, jeho vývoji a rozdělení. Požádala jsem žáky, aby mi řekli cokoli, co podle nich k tématu patří. Odpovědi žáků jsem zapisovala na tabuli. Snažila jsem se tím zjistit, jaké jsou jejich znalosti. Následně jsem jim na promítací tabuli pustila připravenou prezentaci. Prezentace měla dvě části – první část byla teoretická a druhá obsahovala hru. Teoretická část prezentace obsahovala čtyři strany a na každé jedno téma důležité pro dějiny umění (umění, kultura, dějiny umění, časová osa umění) a základní informace. Nejdříve jsem žákům ukázala název snímku a ptala se jich, co je napadne, když vidí tento pojem. Prezentace žáky zaujala, dávali pozor a odpovídali na položené dotazy. Následně jsem ukázala odpověď a vysvětlila jim, co tento konkrétní pojem znamená. Prezentaci uzavírala časová osa umění. Na tu navazovala na druhou část. V této části jsem žákům promítla jedno dílo z každého období a nechala je hádat, o jaké období se jedná. Poté, co několik žáků řeklo svůj tip, jsem odhalila správnou odpověď. Žáci projevili nadšení, hlásili se a dávali své tipy. Většina žáků daný obrázek uhodla správně. Tím, že neměli jen jednu hodinu, ale dvě, jsme měli více času na vysvětlování a hry.

Ve druhé hodině se žáci rozdělili do čtyř skupin. Dvě skupiny měly čtyři členy a dvě měly členů pět. Každá skupina dostala sadu kartiček a měla za úkol z nich sestavit časovou osu. Na kartičkách byla zobrazena umělecká díla, jedno z každého hlavního

období. Zde jsem i testovala, jak moc žáci dávali pozor během prezentace – obrázky na kartičkách byly totožné s obrázky použitými v prezentaci. Tato aktivita žáky bavila a nadšeně se snažili vyřešit úlohu. V průběhu aktivity jsem chodila mezi jednotlivými skupinami, kontrolovala jejich postup a pokud bylo třeba, poradila jim v řešení úlohy. Poté, co všechny skupiny skončily a já zkontrolovala jejich práci, požádala jsem jednu žákyni, aby svým spolužákům sdělila správné řešení. Následně jsem žákům rozdala připravené pracovní listy. Ty obsahovaly čtyři úlohy a sloužily jako závěrečné shrnutí. Pracovní list již žáci zpracovávali samostatně, k řešení úlohy číslo 3 měli povoleno použít telefon s připojením na internet. Na závěr hodiny proběhla závěrečná reflexe. V rámci reflexe mi žáci sdělili své dojmy a připomínky k hodině.

4.5 Zhodnocení realizace výuky

Výuka proběhla 1. června roku 2023. Tato hodina byla první, kterou jsem v „roli“ paní učitelky absolvovala. Mojí největší pedagogickou zkušeností do té doby, byla práce asistentky ve školní družině a během pandemie doučování a asistence při distanční výuce. I přesto, že se jednalo o mojí první vyučovací hodinu, tak si myslím, že přípravu i následnou výuku jsem zvládla dobře.

Připravené materiály jsem předem konzultovala s vyučujícím, který na moji hodinu dohlížel. Ten na mých materiálech neshledal žádné vady, podle něj byly materiály v pořádku a odpovídaly věku žáků, pro které byly určeny. Materiály byly tedy schváleny a mohla jsem je použít.

Během výuky žáci spolupracovali. Odpovídali na položené dotazy, zapojovali se do všech aktivit. Bylo na nich vidět, že je téma zaujalo a do aktivit šli s nadšením. Pan učitel na celou hodinu dohlížel, ale nijak se nezapojoval. V průběhu hodiny nedošlo k žádné komplikaci např. kázeňským problémům, která by vyžadovala jeho zapojení. Na konci výuky mi žáci sdělili, že je výuka bavila a byla pro ně zpestřením.

Vyučující mi na konci dne sdělil, že na mém vedení hodiny neshledal vážnější problémy, hodina dle něj byla dobře připravená. Jeho doporučení bylo, že bych měla mluvit více nahlas, aby mě lépe slyšeli i žáci v zadní části učebny. Následně mi ještě doporučil zkrácení prezentace. Domníval se, že by bylo vhodnější mít prezentace dvě – jednu s teoretickým obsahem a druhou s hrou.

Zpětně bych si dala větší pozor na časový plán hodiny, lépe bych ji zorganizovala tak, aby bylo na vše dostatek času. Můj původní časový plán by nejspíše nevyšel a

nestihli bychom vše, co jsem chtěla. To, že jsme nakonec měli dvouhodinovku místo jedné hodiny, bylo lepší. Nakonec nám zbyla časová rezerva. Pro příště zapracuji na lepší časové organizaci hodiny.

5 Vyhodnocení dotazníku

Jedním z cílů práce bylo také zjištění, jak moc jsou žáci obeznámeni s tématem dějiny umění. Pro získání výsledků jsem se rozhodla zvolit metodu dotazníku. Metodu jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že se mi jevila nejvíce vhodná pro žáky na druhém stupni. Dotazník byl koncipován tak, aby byl stručný, přehledný a k jednomu tématu. Název dotazníku je Dějiny umění.

5.1 Otázky uvedené v dotazníku

Dotazník předaný do školy obsahoval čtyři otázky. Jedna otázka byla uzavřená a zbylé tři otevřené. Cílem dotazníku je zjistit povědomí žáků o dějinách umění.

5.1.1 Uzavřená otázka

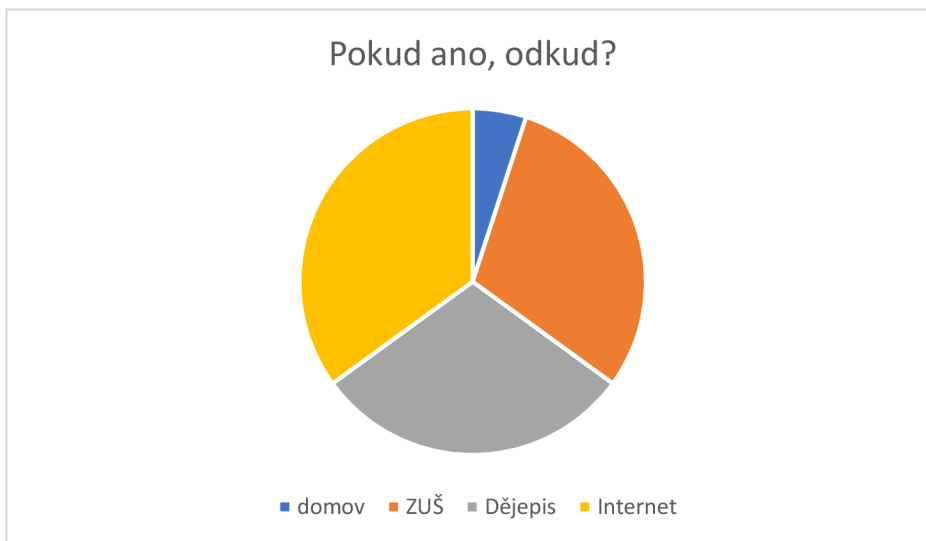
1) „Znáte slovní spojení Dějiny umění?“

A) Ano, znám.

B) Ne, neznám.

Pokud ano, odkud?

5.1.2 Otevřené otázky

2) „Napište 3 umělecká díla, která znáte?“

Tato otázka slouží k zjištění povědomí žáků o uměleckých dílech, zda znají nějaká jménem.

Nejčastější odpovědí, která se objevila u všech žáků je obraz Mona Lisa. Další velmi častou odpovědí, která se objevila přibližně v 80 % dotaznicích je soška Věstonické Venuše. Přibližně v 25 % procentech se objevily následující odpovědi – David, pyramidy, socha Svobody, Sfinga, Slunečnice. Zbylé odpovědi se již lišil. Je proto složitější z nich vytvořit nějakou statistiku.

3) „Dokážete vyjmenovat alespoň 3 umělce? Napište jejich jména.“

Z této otázky jsem se snažila vyvodit povědomí žáků ohledně umělců, zda vědí nějaká jména.

U 98 % dotázaných se objevila dvě jména, Leonardo da Vinci a Michellangelo Buonarotti. Dalšími častými odpověďmi byli El Greco, Vincent van Gogh. Spousta dotázaných žáků vyjmenovala i umělce z jiných odvětví, tedy herce (Leonardo di Caprio) a zpěváky (Karel Gott, Beyoncé).

4) „Uvedte umělecké styly, které umíte pojmenovat“.

Zde se odpovědi žáků rozdělily do dvou oblastí. Vypadalo to, že byla nepřesně položená otázka. Žáci zde vyjmenovávali jak umělecké slohy, tak i techniky tvorby umění.

U uměleckých slohů se nejčastěji objevily tyto odpovědi – baroko, gotika, renesance a humanismus, romantismus, moderní umění, románské umění. U technik tvorby se u většiny dotázaných objevily následující možnosti – malba, kresba, koláž, sochy, reliéf, mozaiky a perokresba.

Závěr

Závěrem bych ráda řekla, že dějiny umění jsou velice komplexním tématem a je velmi složité je zpracovat celé. Bakalářská práce měla dva cíle. Prvním cílem bylo zjistit povědomí žáků o dějinách umění a druhým cílem bylo téma žákům přiblížit.

Zjišťování povědomí žáků o tématu probíhalo formou dotazníků, které byly žákům rozdány. Z dotazníků vyplynulo následující zjištění. Naprostá většina dotazovaných žáků má nějaký přehled o vývoji umění a dokáže vyjmenovat příklady uměleckých děl, umělců či uměleckých stylů. Neví však, že s vývojem umění mohou být seznámení v rámci výuky. Slovní spojení dějiny umění jím většinou nic neříká. Dále jsem během zkoumání přesvědčila, že dějiny umění se opravdu jako samostatný předmět nevyučují. Žáci jsou nejčastěji s vývojem umění seznamováni během výtvarné výchovy, a to pouze v náznacích.

Hlavním cílem praktické části bylo přiblížení dějin umění žákům. Téma jsem se rozhodla žákům zprostředkovat pomocí předem připravené hodiny. Během plánování hodiny jsem vycházela z Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Hodina byla situována tak, aby svým obsahem odpovídala výuce na druhém stupni základní školy. Samotná výuka byla realizována v sedmé třídě.

Další náplní práce, především teoretické části bylo seznámit čtenáře s problematikou dějin umění a vzděláváním na druhém stupni základních škol.

Domnívám se, že práce splnila cíle vytyčené v úvodu. S výsledkem šetření jsem spokojená, očekávala jsem výsledky podobné těm, které jsem získala. Potěšilo mě, že druhostupňoví žáci mají základní přehled o vývoji umění. S realizací výuky jsem též spokojená. Realizovaná hodina předčila má očekávání. Během plánování a realizování výuky jsem získala cenné zkušenosti, které jistě využiji ve své budoucí pedagogické praxi.

Seznam literatury

BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. Průvodce výtvarným uměním V: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. ročník ZŠ]. Praha: Práce, 1997.

BLÁHA, Jaroslav a Pavel ŠAMŠULA. *Průvodce výtvarným uměním III*. Praha: Práce, 1996. Pomocné knihy pro učitele a žáky.

ADAMEC, Jaromír a Pavel ŠAMŠULA. *Průvodce výtvarným uměním II*. Praha: Práce, 1995. Pomocné knihy pro učitele a žáky.

DYTRTOVÁ, Kateřina. *Umění a kultura – oblast RVP*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2007 dotisk, Skripta.

FONTANA, David. Psychologie ve školní praxi: Příručka pro učitele. Portál, 2010.

CHATELET, Albert a Bernard GROSLIER. *Světové dějiny umění: Malířství, Sochařství, Architektura, Užité umění*. 2004

KROUPA, Jiří. *Školy dějin umění: Metodologie dějin umění 1*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

KROUPA, Jiří. *Metody dějin umění: Metodologie dějin umění 2*, Brno: Masarykova univerzita, 2010.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Portál 2013.

PROKOP, Vladimír. Kapitoly z dějin výtvarného umění: (pro výuku dějin umění na středních školách). 2. doplněné vyd. Sokolov: O.K.-Soft, 2002.

ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: Vývojová psychologie. Portál, 2006.

Seznam příloh

Dotazník – dějiny umění

V jaké třídě základní školy jste?

- a) 6. třída b) 7. třída c) 8. třída d) 9. třída

Otázka 1)

Znáte slovní spojení „Dějiny umění“?

- A) Ano, znám.
B) Ne, neznám

Pokud ano, odkud?

Otázka 2)

Napište 3 umělecká díla, která znáte.

Otázka 3)

Dokážete vyjmenovat alespoň 3 umělce? Napište jejich jména.

Otázka 4)

Uvedte umělecké styly, které umíte pojmenovat.

Ukázka – nevyplněný dotazník

Dotazník – dějiny umění

V jaké třídě základní školy jste?

- a) 6. třída b) 7. třída c) 8. třída d) 9. třída

Otázka 1)

Znáte slovní spojení „Dějiny umění“?

- A) Ano, znám.
B) Ne, neznám

Pokud ano, odkud?

DĚJEPIS, DOKUMENTY

Otázka 3)

Napište 3 umělecká díla, která znáte.

VENUŠE, MOUA LIŠA (OBRAZ), SFINGA, SOCHA SVOBODY

Otázka 4)

Dokážete vyjmenovat alespoň 3 umělce? Napište jejich jména.

LEONARDO DECAPRIO, SVĚRAK, UHLÍŘ, ...

Otázka 5)

Uveďte umělecké styly, které umíte pojmenovat.

BAROKO, ROMANTISMUS, HUMANISMUS, RENZANCE

Ukázka – vyplněný dotazník

Dotazník – dějiny umění

V jaké třídě základní školy jste?

- a) 6. třída b) 7. třída c) 8. třída d) 9. třída

Otázka 1)

Znáte slovní spojení „Dějiny umění“?

- A) Ano, znám.
 B) Ne, neznám

Pokud ano, odkud?

Otázka 3)

Napište 3 umělecká díla, která znáte.

Monalisa

Otázka 4)

Dokážete vyjmenovat alespoň 3 umělce? Napište jejich jména.

*da vinci
Michelangelo*

Otázka 5)

Uveďte umělecké styly, které umíte pojmenovat.

~~gotický, renesance, baroko, klasicismus, romantismus, modernismus~~ *Tri: ma Zauka, reliéf, busta, kalarz*

Ukázka – vyplněný dotazník

Pracovní list – Dějiny umění

Cvičení 1)

Seřaďte chronologicky následující období.

renesance, antické Řecko, baroko, gotika, pravěké umění, románské umění

Cvičení 2

Přiřaďte název díla k období, ve kterém vzniklo. Při řešení cvičení je možné použít telefon s internetem.

Mona Lisa	gotické umění
katedrála Notre Dame	renesance
Velká pyramida v Gíze	románské umění
rotunda sv. Jiří na Řípě	egyptské umění
Věstonická Venuše	pravěké umění

Cvičení 3

Napište, jaký účel podle vás, měly následující pojmy.

egyptské pyramidy –

pravěké sošky Venuší –

jeskynní malby –

vitráže v gotických kostelích –

Cvičení 4

Napište největší rozdíly mezi gotickou a románskou stavbou – použijte ilustrační obrázky

Rotunda sv. Jiří
Románský sloh

Katedrála sv. Víta
Gotika

Nevyplněný pracovní list

Pracovní list – Dějiny umění

Cvičení 1)

Seřad'te chronologicky následující období.

renesance, antické Řecko, baroko, gotika, pravěké umění, románské umění

6 2 4 3 1 5

Cvičení 2

Přiřad'te název díla k období, ve kterém vzniklo. Při řešení cvičení je možné použít telefon s internetem.

Mona Lisa — gotické umění
katedrála Notre Dame — renesance
Velká pyramida v Gíze — románské umění
rotunda sv. Jiří na Řípu — egyptské umění
Věstonická Venuše — pravěké umění

Cvičení 3

Napište, jaký účel podle vás, měly následující pojmy.

egyptské pyramidy — PROBÍHALA V NICH MUMIFIKACE

pravěké sošky Venuší — NA OKRASU

jeskynní malby — PŘO PŘEDSTAVENÍ A POZNÁNÍ ZVÍŘAT

vitráže v gotických kostelích — K PODŘZENÍ STAVBY A OKRASE

Cvičení 4

Napište největší rozdíly mezi gotickou a románskou stavbou — použijte ilustrační obrázky

Rotunda sv. Jiří
Románský sloh

Katedrála sv. Víta
Gotika

HEZČÍ, DRAŽŠÍ, OZDOBĚJŠÍ, VYŠŠÍ, PROSTORNĚJŠÍ

Pracovní list – Dějiny umění

Cvičení 1)

Seřadte chronologicky následující období.

renesance, antické Řecko, baroko, gotika, pravěké umění, románské umění

5 2 6 4 7 3

Cvičení 2

Přiřadte název díla k období, ve kterém vzniklo. Při řešení cvičení je možné použít telefon s internetem.

Mona Lisa — gotické umění
katedrála Notre Dame — renesance
Velká pyramida v Gíze — románské umění
rotunda sv. Jiří na Řípě — egyptské umění
Věstonická Venuše — pravěké umění

Cvičení 3

Napište, jaký účel podle vás, měly následující pojmy.

egyptské pyramidy — jsou zřejmě starší byy pyramidy které byly
na starověkém Egyptě

pravěké sošky Venuší —

jeskynní malby — souhrnné označení pro prehistorické malby

vitráže v gotických kostelích —

Cvičení 4

Napište největší rozdíly mezi gotickou a románskou stavbou – použijte ilustrační obrázky

Rotunda sv. Jiří
Románský sloh –

jsou široké a mají
nízké silné zdi

Katedrála sv. Víta
Gotika

je z kámen a
starší materiál je
si z kámen

Pracovní list – vyplněný